

■ СОЦІАЛЬНА СФЕРА. РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ

УДК 331.101.262

ТЕНДЕНЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДТВОРЕННЯ ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ У СІЛЬСЬКІЙ ЕКОНОМІЦІ ©

А.Г. МАЗУР,
доктор економічних наук, професор
кафедри аграрного менеджменту,

О.В. ДМИТРИК,
аспірант кафедри аграрного менеджменту,
Вінницький національний
аграрний університет
(м. Вінниця)

У статті розглядаються актуальні питання розвитку малих господарюючих форм АПК у сільській території. Наводиться внесок ОСГ (особистих селянських господарств) у показниках загальної результативності АПК за рахунок дії факторів позитивного і негативного змісту. У першому випадку загальна кількість ОСГ зменшується через демографічні процеси, а в другому – зростає площа землекористування за рахунок орендованих паїв. До цього слід додати стрімке збільшення технічного забезпечення за рахунок закупівлі населенням мінітракторів та мотоблоків. Опосередкованим підтвердженням “живучості” домогосподарств населення і їх адаптації до нових умов господарювання може слугувати рівень забезпечення товарами тривалого користування, темпи придбання яких такі ж, як і у міських мешканців.

Проблемою функціонування домогосподарств і ОСГ у їх складі є безприбутковий статус, який не дозволяє їм отримувати державну підтримку та здійснювати реалізацію надлишкової продукції на цивілізованих ринках.

Ключові слова: домогосподарства населення, особисті селянські господарства, рослинництво, тваринництво, структура, ресурси, приріст виробництва, динаміка зростання, техніка, розвиток.

Рис. 2. Табл. 9. Літ. 13.

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси в економіці України в цілому та її аграрному секторі зокрема проходять спонтанно і болісно, що безпосередньо позначається на якості життя сільського населення. Це відбувається внаслідок дії низки об’єктивних і суб’єктивних чинників як загального, так і специфічного характеру. Насамперед, йдеться про постійне скорочення чисельності сільського населення і, відповідно, сільських населених пунктів та інфраструктурного забезпечення потреб селян. З іншого боку, у суспільстві формується думка про недоцільність забезпечення малих господарських форм як малоефективних, а звідси – і неперспективних.

У той же час малі форми господарювання демонструють свою живучість і ефективність у забезпеченні продовольчої безпеки країни та підтриманні сільського укладу життя. Іншими словами, сільська економіка, заснована на індивідуальному виробництві, потребує всілякої підтримки на усіх рівнях управління, оскільки на сьогодні є складовою частиною існуючої моделі аграрної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що проблематиці існування малих форм господарювання на селі і розвитку сільських територій присвяченні численні публікації відомих вітчизняних вчених, таких, як: О. Бородіна [1], В. Збарський [2], І. Кириленко [3], Г. Калетнік [4], М. Малік [5], О. Онищенко [6], В. Рябоконт [7], І. Прокопа [8], І. Свиноус [9], О. Шпикуляк [10] та багатьох інших. У їхніх працях доволі ґрунтовно висвітлюються основні проблеми сучасного сільського розвитку та ролі малих господарюючих форм у його здійсненні, проте формування цілісного уявлення і сутності господарської практики у сільських територіях на суспільному рівні ще не визначено і не описано.

Формулювання цілей статті. Метою даного дослідження є обґрунтування доцільності існування та функціонування домогосподарств населення у сільській економіці як однієї із перспективних форм аграрного виробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Характеризуючи сучасний стан розвитку сільської економіки, слід зазначити, що основним напрямком її функціонування є агропромислове виробництво. Серед форм господарювання на селі зараз, як і раніше, провідне місце посідають особисті селянські господарства (ОСГ). На 1 січня 2016 року кількість ОСГ становила 4,1 млн од., площа землі в користуванні – 6294,4 тис., 2,9 млн чол. на сьогодні утримують худобу і птицю. Середній розмір земельної ділянки ОСГ складає 1,5 га, а технічна оснащеність – 70% від потреби.

Внесок особистих селянських господарств у загальний обсяг товарної продукції АПК наочно демонструє табл. 1.

Таблиця 1

Валова продукція сільського господарства за основними групами товаровиробників у 2015 році

Показники	Валова продукція		У тому числі			
			Рослинництво		Тваринництво	
	млн грн	У % до підсумку	млн грн	у % до підсумку	млн грн	у % до підсумку
Усі категорії населення	223254,8	100,0	149233,4	100,0	74021,4	100,0
Сільськогосподарські підприємства	113082,3	50,7	82130,2	55,0	30952,1	41,8
У тому числі:						
державні с.-г. підприємства	2176,8	1,0	1638,5	1,1	538,3	0,7
недержавні с.-г. підприємства	110905,5	49,7	80491,7	53,9	30413,8	41,1
з них:						
фермерські господарства	14111,1	6,3	12843,1	8,6	1268	1,7
господарства населення	100172,5	49,3	67103,2	45	43069	58,2

Джерело: Статистичний збірник Державної служби статистики України за 2016 рік

Як видно із таблиці 1, частка продукції АПК, виробленої особистими селянськими господарствами, сягає 49,3%, в тому числі: рослинництва – 45% і тваринництва 58,2%.

З іншого боку, як засвідчує Державна служба статистики України, кілька останніх років поспіль особисті селянські господарства стабільно виробляють понад 90% картоплі, 86% – овочів, майже 80% – молока, більше 75% – яловичини і близько 60% – свинини. Слід звернути увагу на той факт, що це найбільш трудомістка і вибаглива складова аграрного виробництва, якою крупні товаровиробники займатись не хочуть через її низьку прибутковість.

Характерною особливістю сільськогосподарської діяльності селянських господарств є те, що їхня продукція через статус неприбутковості не реєструється як товарна, проте враховується в узагальнених показниках аграрного виробництва.

Визначаючи форму господарювання ОСГ у сільській економіці як домінуючу, слід зазначити, що їх вплив на економічний розвиток територій поступово знижується (табл. 2).

Таблиця 2

Економічні показники суб'єктів підприємництва в Україні

Показники	2005 р.	2010 р.	2016 р.	2016 р. до 2005 р., +/-
Валова продукція, вироблена підприємствами у % від загального обсягу	40,5	48,3	56,1	15,6
в т. ч. фермерськими господарствами	4,2	5,0	7,8	3,6
в т. ч. продукція, вироблена особистими селянськими господарствами	59,5	51,7	49,3	-10,2
Прибуток від реалізації с.-г. продукції, млн грн	12530,2	12750,5	87666	87787

Джерело: Державна служба статистики України [11]

Цьому сприяє неоднозначний вплив факторів позитивного і негативного змісту на характер економічного відтворення у сільських територіях.

Вплив і значення цих факторів потребує детального розгляду. Зокрема до негативних тенденцій слід віднести загальне зменшення чисельності сільського населення (табл. 3).

Як видно із таблиці 3 загальна кількість особистих селянських господарств має тенденцію до зменшення. Відповідно зменшується й кількість сільськогосподарських тварин на утриманні, площа земельних ділянок під продовольчими культурами, кількість сільськогосподарських тварин, включаючи корів і свиней. В перерахунку на одне господарство на сьогодні приходится 1,54 га загальної земельної площі, у тому числі для ведення особистого селянського господарства – 0,63 га. Кількість корів на одне господарство складає 0,53 і свиней 0,64, тобто половина із наявних домогосподарств має 1 корову і 1 свиню.

Аналіз структури сукупних ресурсів вказує на їх зростання до 5231 грн на місяць проти 3481,0 грн у 2010 році. При цьому вони забезпечуються, в основному, грошовими переказами з-за кордону і стимулюють зростання вартості продовольчої продукції, яка вирощується у підсобних господарствах.

Таблиця 3

Змістова характеристика особистих селянських господарств

Показники	Роки						Відхилення 2015 р. до 2005 р. (+,-)
	2005 р.	2010 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	
1. Загальна кількість господарств, тис. од.	4915,3	4540,4	4301,8	4241,6	4136,8	4108,4	-806,9
З них: господарства, які утримують с.-г. тварин	3824,2	3267,2	3111,9	3044,7	2922,2	2811,4	1012,8
мають у приватній власності с.-г. техніку	178,9	234,1	277,2	303,5	327,1	340,3	161,4
2. Площа земельних ділянок, тис. га	6760,1	6655,4	6501,0	6445,8	6296,5	6307,2	-452,9
У тому числі: -для будівництва, обслуговування житлового будинку, господарських будівель	834,6	871,4	828,7	820,7	805,1	803,1	-31,5
-для ведення особистого селянського господарства	3060,4	2873,9	2717,1	2692,0	2604,5	2603,3	-457,1
для ведення товарного сільськогосподарського виробництва	2796,2	2841,8	2884,1	2858,0	2820,2	2837,1	40,9
З них: взяті в оренду	387,2	350,2	337,3	318,1	312,1	315,9	-71,3
3. Кількість сільськогосподарських тварин, голів	3309,5	2454,2	2566,8	2519,7	2177,3	2020,6	-1288,9
великої рогатої худоби	2351,8	1727,3	1655,5	1624,7	1494,5	1379,2	-927,6
в т. ч.: корів свиней	3509,4	3319,3	3031,3	3049,0	2771,8	2615,3	-894,1

Джерело: сільське господарство України за 2015 рік

Сукупні витрати особистих сільськогосподарських підприємств за структурою за період 2010-2015 років залишилися фактично без змін, є невелике зростання (до 3%) споживчих витрат: на харчування (на 2%) та на електроенергію, газ та інше паливо (2,5%). В той же час аналіз вказує на зменшення витрат на зв'язок, освіту, відпочинок та неспоживчі сукупні витрати.

Аналіз динаміки виробництва основних видів сільськогосподарської продукції у господарствах наочно демонструє табл. 4.

Як видно із даних таблиці 4 у рослинництві за роки переходу до ринкової економіки відбувся приріст виробництва в усіх галузях, окрім ягідництва та плодівництва. Більш розширено: виробництво картоплі, баштанних і овочевих культур у 2015 році збільшилося у порівнянні з 1990 роком у 1,5-4,5 рази, зерна і насіння соняшника – у 7-70 разів, а в буряківництві зростання пришвидшилось у 300 і більше разів, оскільки ця галузь для домогосподарств є новоствореною.

Таблиця 4

Динаміка виробництва основних видів сільськогосподарської продукції у господарствах

Види продукції	1990 р.	2010 р.	2015 р.	2015 р. до 1990 р., %
Продукція рослинництва				
Зернові та зернобобові культури, тис. т	1445,2	4494,8	10186,4	у 7,0 разів більше
Цукрові буряки, тис. т	2,8	1604,5	950,6	у 330 разів більше
Соняшник, тис. т	16,8	450,7	1290,6	у 72 рази більше
Картопля, тис. т	11,9	20,6	20,7	-
Овочі та баштанні культури, тис. т	1794,3	4835,0	8230,0	430
Плоди та ягоди, тис. т	1554,6	1218,5	1505	100
Продукція тваринництва				
М'ясо (у забійній вазі) тис. т	1258,8	1264,7	850	69,1
Молоко, тис. т	5874,2	8989,2	9521,6	150,5
Яйця, млн штук	6160,7	5831,3	6690	107,5
Вовна, тис. т	3,3	2,1	3,3	100,0
Мед, т	40021	4890,5	8025,4	2000

Джерело: складено за даними статистичного довідника “Сільське господарство України у 2015 році” [12]

У тваринництві найбільші зрушення за період трансформації відбулися у молочному скотарстві, де обсяги виробництва молока в господарствах населення порівняно з 1990 роком збільшилися у 1,5 разу. Зросло також виробництво яєць на 7,5% та меду – на 100%. Водночас зменшилось виробництво м'яса на 30%, і ця тенденція збережеться, можливо, у перспективі.

Наведена вище динаміка зростання виробництва сільськогосподарської продукції потребує пояснення, оскільки вона зумовлена дією багатьох чинників впливу. Справа в тому, що у результаті реформування земельних відносин у 1990 році селянам відійшла значна частина земельних ресурсів. Цьому посприяло: збільшення до 2,0 га граничного розміру земельної ділянки для ведення особистого селянського господарства, послаблення обмежень на розміри будівництва житла та ведення садівництва і городництва. Водночас селяни отримали можливість збільшувати свої земельні розміри за рахунок паїв (земельних часток), їх успадкування та можливості оренди тих же паїв у інших сільських мешканців. Як результат, площа сільськогосподарських угідь у власності домогосподарств зростає від 2669,0 тис. га у 1990 році до 18 тис. га у 2015 році, або у 5,6 разу.

Іншою важливою характеристикою домогосподарств населення є аналіз структури посівних площ. Для цього у 2008 році Держкомстат України виділив три групи сільських господарств: малі – з площею землі до 0,5 га, середні – з площею 0,51-1,0 га, великі – з площею землі понад 1 га. Наявні відмінності у структурі посівних площ різних за розміром груп домогосподарств викладені в табл. 5.

Таблиця 5

Структура посівних площ у сільських домогосподарств у 2015 році, %

Показник	Усі домог-ва, в середньому	У т. ч. домогосподарства з площею землі		
		До 0,5 га	0,51-1 га	понад 1 га
Площа, всього	100	100	100	100
У тому числі:				
зернові та зернобобові	48,9/100	20,6/100	32,3/100	57,2/100
пшениця	36,7	13,6	28,2	39,2
ячмінь	36,8	9,7	22,9	40,2
кукурудза	18,7	66,5	38,6	13,2
технічні культури	13,5/100	0,9/100	1,1/100	18,6/100
цукровий буряк	3,6	5,5	31,0	3,2
соняшник	89,3	94,2	68,6	89,5
картопля	15,7	46,5	30,7	7,2
овочі відкритого ґрунту і баштанні	4,6	15,2	6,6	2,5
кормові культури	17,3	16,8	29,3	14,5
Частина незадіяної ріллі під урожаєм 2015 року	10,8	4,6	5,8	12,6

Джерело: дані Держкомстату України за відповідні роки

Із даної таблиці видно, що у невеликих домогосподарствах (0,5 га) практично половину посівів (46,5%) займає картопля, за нею йдуть зернові з домінуванням кукурудзи і кормових культур. У цій групі господарств зосереджено виробництво овочів, яке відноситься до трудомісткого, і яким не займаються з цієї причини крупнотоварні виробники.

Домогосподарства середнього розміру (від 0,5 до 1,0 га) характеризуються приблизно рівними пропорціями земельних площ, які відводяться під картоплю, зернові і кормові культури. Ця група селянських господарств загалом притримується традиційно збалансованого виробництва як продукції рослинництва, так і тваринництва.

Група домогосподарств із землеволодінням понад 1 га суттєво нарощує виробництво зернових культур (57,2%), традиційних для України (пшениця, ячмінь), а також останнім часом стрімко збільшує частку технічних культур (соняшнику, ріпаку). Така тенденція у землекористуванні залишає малим формам господарювання (домогосподарствам) своєрідну “нішу” для виробництва певного асортименту продовольчої продукції.

Селянські господарства для такої специфічної виробничо-господарської діяльності мають достатнє матеріально-штучне забезпечення (табл. 6).

Дані табл. 6 свідчать, що майже усі сільські домогосподарства не тільки мають усі види технічних засобів, але й збільшують їх кількість, виходячи із необхідності і доходності господарювання. Останнім часом стрімко виріс запит на малу механізацію (мотоблоки, міні-трактори тощо), що свідчить про бажання обробляти більші земельні наділи та зменшити рівень використання ручної праці у виробництві. Інноваційний розвиток суспільства поступово проникає і в найбільш консервативний сектор аграрної економіки – господарства населення. Одним із його проявів є збільшення кількості міні-тракторів і мотоблоків у власності сільських домогосподарств.

Таблиця 6

Наявність техніки у сільських домогосподарствах, %

Види техніки	Усі домогосподарства				Із них домогосподарства з площею землі більше 1,0 га			
	2005 р.	2007 р.	2009 р.	2015 р.	2005 р.	2007 р.	2009 р.	2015 р.
Будь-який вид	11,9 100	12,3 100	13,6 100	14,2 100	27,6 100	28,4 100	28,0 100	29,2 100
у тому числі:								
плуг	51,6	47,0	42,6	45,1	66,8	62,0	61,5	63,0
сівалка	8,8	11,4	10,0	11,2	12,7	16,7	16,8	17,2
трактор	19,5	18,0	17,0	20,1	31,6	27,2	29,1	31,1
комбайн	1,5	1,8	1,8	1,8	2,9	3,3	3,5	3,5
сепаратор	33,1	25,3	22,5	23,4	24,9	22,6	23,4	23,8
крупорушка	16,4	20,5	19,6	20,2	13,2	16,6	16,7	16,8
автомобіль вантажний	5,8	4,8	3,9	4,3	6,3	6,8	5,7	6,2
декілька видів техніки	57,7	59,7	59,4	60,2	73,2	72,5	75,1	78,3

Джерело: складено за даними “Сільське господарство України у 2015” році.

Так за останні 5 років простежується збільшення їх кількості майже утричі, і у 2015 році їх нараховувалось вже 141 тис. од. (рис. 1).

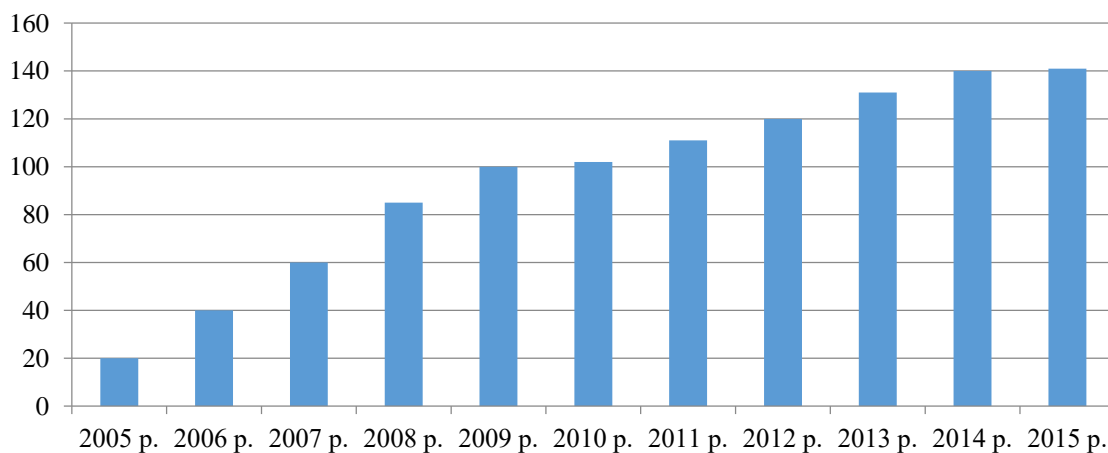

Рис. 1. Наявність міні-тракторів та мотоблоків у господарствах населення

Джерело: складено та розраховано за даними Державної служби статистики України[13]

Опосередкованим підтвердженням “живучості” сільських домогосподарств і їх адаптації до ринкових умов господарювання може слугувати наявність і зростання кількості товарів тривалого користування (табл. 7).

Аналіз вищенаведених даних показує, що в домогосподарствах населення формується і підтримується потреба у тих товарах, які сьогодні купують здебільшого міські мешканці і які символізують забезпечення розвитку людського потенціалу. Зокрема, як в місті, так і в селі щорічно зростає у розрахунку на 100 сімей кількість

телевізорів, персональних комп'ютерів, холодильників, супутникових антен, автомобілів, мобільних телефонів тощо. З іншого боку, це свідчення того, що селяни нікуди не мігрують, а й надалі планують своє життя на визначених територіях.

Таблиця 7

Наявність у домогосподарствах населення товарів тривалого користування

Наявність у домогосподарств населення товарів тривалого користування (у середньому на 100 господарств, штук)	2010 р.	2012 р.	2015 р.
- телевізори кольорові	110	114	119
- відеоплеєри, відеомагнітофони, DVD-програвачі, цифрові фотоапарати	41	43	34
- магнітофони, магнітоли	13	10	8
- персональні комп'ютери	25	33	37
- холодильники і морозильники	109	112	117
- мікрохвильові печі	33	40	49
- кухонні комбайни	10	12	16
- пральні машини	85	87	88
- електропилососи	75	76	79
- швейні машини	27	25	25
- кондиціонери	5	8	10
- супутникові антени	13	17	23
- мотоцикли	2	2	2
-велосипеди, моторолери, мопеди, скутери	47	49	52
- автомобілі	21	22	23
- мобільні телефони	167	187	197

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної республіки Крим та зон проведення антитерористичної операції

Джерело: "Сільське господарство України за 2015 рік"

Незмінність сільського укладу життя на основі сільськогосподарського виробництва не виникає сумнівів, проте існують істотні проблеми соціального розвитку на селі, які потребують термінового вирішення (табл. 8).

Таблиця 8

Проблемні питання соціального розвитку сільських територій

Назва	Сутність проблем
Обезлюднення територій	Третина сіл знаходиться за межею самовідтворення, щороку втрачається більше 20 сіл
Ріст безробіття та міграції населення	Рівень безробіття у сільській місцевості становить близько 8% від чисельності населення. За кордонами України на сьогодні перебуває більше 7 млн українців переважно сільського населення
Низький рівень оплати праці	Середня місячна оплата праці 1-го працівника сільського господарства становить близько 2000 грн. У структурі грошових доходів домогосподарств заробітна плата становить 43,8%
Зростання бідності більшості сільського населення	У домогосподарствах 58% сімейного бюджету витрачається на продовольство. Рівень споживання харчових продуктів на душу в порівнянні з науково обґрунтованими нормами в середньому становить 64%
Деградація сільської інфраструктури	Тільки 34% сіл забезпечені дитячими дошкільними установами, 44% – закладами клубного типу, 50% – фельдшерсько-акушерським пунктами. Щорічно закривається близько 20 сільських шкіл

Джерело: розроблено авторами

За великим рахунком, ці проблеми відносяться до сфери державного регулювання, проте багато в чому їх вирішення залежить від активності самих мешканців села. Для прикладу наведемо результати вибіркового опитування жителів сільської місцевості одного із адміністративних районів Вінницької області.

У Вінницькій області нараховується 630 сільських рад і 1340 сільських населених пунктів, при цьому 670 сіл (49%) залишаються поза впливом прямого управління. У цих умовах більшого значення набувають місцеві неформальні лідери, які можуть сприяти самоорганізації населення для виконання функцій відтворення сільського розвитку.

Результати проведеного нами опитування жителів Іллінецького району Вінницької області свідчать про пасивність сільських мешканців у процесах саморозвитку сільських територій (табл. 9).

Проте і за цих умов соціально-економічна сфера сільського розвитку в Іллінецькому районі має позитивний характер.

Результати опитування, згідно табл. 9, демонструють те, що, по-перше, у сільських жителів є бажання брати участь у розвитку сільської території, по-друге, з ними практично ніхто не проводить організаційних заходів, як просвітницьких, так і практичних, щодо благоустрою села, і, по-третє, сільські жителі готові навіть витратити власні кошти на облаштування території їхнього проживання за умови надійного позитивного результату заходу.

Таблиця 9

Результати опитування жителів Іллінецького району Вінницької області

Питання	Питома вага, відповідей	
	так	ні
Чи хочете ви брати участь у проектах розвитку вашого села, якщо це буде потрібно?	70	30
Чи готові ви очолити роботу із розвитку вашого села, якби мешканці вас попросили?	51	49
Чи знаєте ви авторитетних лідерів із вашого села, яким можна доручити роботу з розвитку?	92	8
Чи запитував хтось вашу думку на предмет обговорювання проектів розвитку вашого села?	30	70
Чи брали ви участь у загальних зборах сільських мешканців за останній рік?	55	45
Чи може якість життя у вашому селі поліпшуватись без вашої участі?	50	50
Чи бажаєте ви брати участь в розробці програми розвитку вашого села?	75	25
Чи доклали б ви власні кошти для, заходів розвитку вашого села, якби вас про це попросили?	65	35
Чи затратили б ви свій вільний час на заходи поліпшення стану села, якби вас про це попросили?	100	-
Чи задовольняють вас умови проживання в даному населеному пункті?	80	20
Чи хотіли б ви поміняти умови життєдіяльності у вашому селі?	60	40

Джерело: сформовано авторами

Проте основною проблемою розвитку домогосподарств населення є їх безприбутковий статус. Завдяки йому ОСГ, які знаходяться у сільській економіці, не можуть розраховувати ні на ефективну державну підтримку, ні на легалізацію свого

бізнесу на продовольчих ринках. Слід підкреслити, що такої ситуації з товарними виробниками немає в жодній країні світу. Детальний аналіз науковців і практиків призвів, на наш погляд, до найбільш раціонального, за нинішніх умов, варіанту імплементації малих господарських форм у вигляді сімейних фермерських господарств (рис. 2).

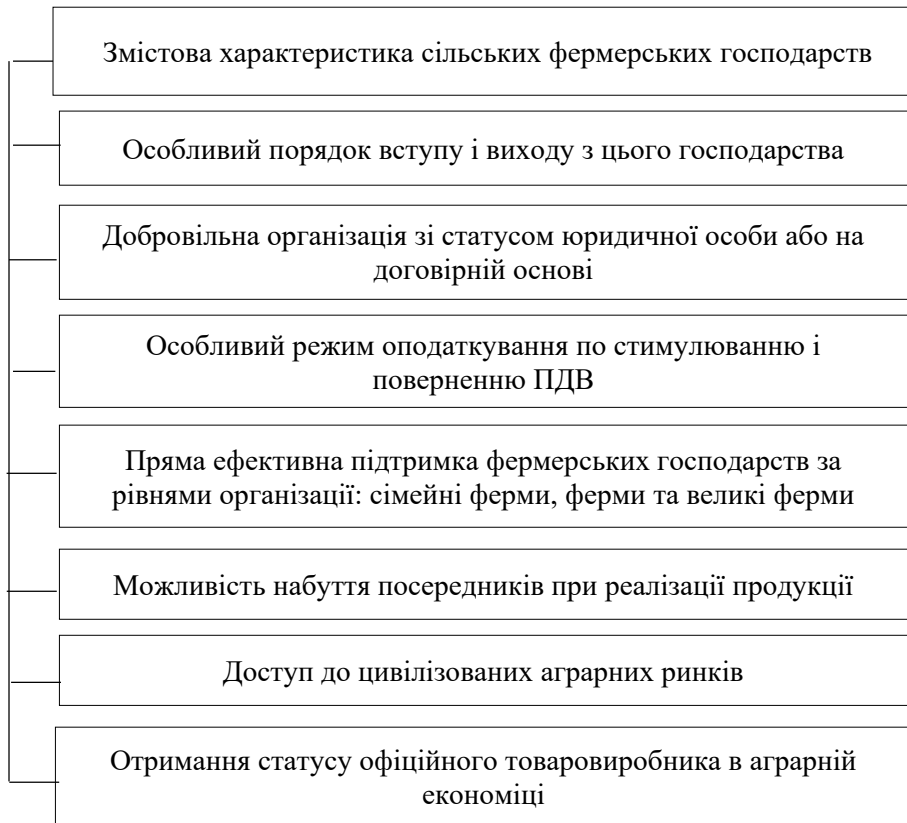

Рис. 2. Фрагментація змісту реструктуризації малих форм господарювання у сімейні фермерські господарства

Джерело: розроблено авторами

Обґрунтовувати переваги цих господарських форм, запропонованих на рис. 2, немає необхідності через їх наочність і переконливість.

Висновки. Результати дослідження напрямів і результатів економічної діяльності домогосподарств населення і особистих селянських господарств у їх складі свідчать про необхідність збереження і примноження (в нових організаційних структурах) цієї форми господарської діяльності на селі. Їх перетворення на селянські фермерські господарства дозволить, з одного боку, стати об'єктом всебічної державної підтримки, а з іншого – отримати допуск до ринку продовольчих ресурсів.

Список використаних джерел

1. Теорія, політика та практика сільського розвитку/ за ред. д-ра екон. наук, чл.-кор. НАНУ О. М. Бородіної, д-ра екон. наук, чл.-кор. УААН І. В. Прокопи; НАН України. – Ін-т екон. і прогнозув. – К., 2010. – 376 с.
2. Збарський В. К. Особисті селянські господарства в становленні малих форм господарювання/ В.К. Збарський// Економіка АПК. – 2004. – № 1. – С. 48-53.
3. Кириленко І.Г. Структурні реформи на селі: світовий досвід, українські реалії / І.Г.Кириленко//Економіка АПК. – 2016. – № 2. – С. 5-11.

4. Калетнік Г.М. Інститути інфраструктури та ціноутворення у розвитку аграрного ринку: регіональний аспект/ Г.М. Калетнік, О.Г. Шпикуляк, Г.О. Пчелянська: монограф. Вінниця: ТОВ “Фірма “Планер”. – 2012. – 32 с.
5. Малік М.Й. Підприємництво і розвиток сільських територій / М.Й. Малік// Економіка АПК: міжнародний науково-виробничий журнал. – 2016. – № 6. – С. 97 -103.
6. Онищенко О.М. Особисті селянські господарства у пореформеному розвитку аграрного сектора / О.М. Онищенко // Економіка України. – 2003. – № 6. – С. 57-69.
7. Рябоконт В. П. Розвиток соціальної інфраструктури сільських територій / В.П. Рябоконт, Л. А. Рарок// Економіка АПК. – 2016. – № 4. – С. 56-65.
8. Прокопа І.В. Господарства населення в сучасному аграрному виробництві і сільському розвитку / І. В.Прокопа, Т. В.Беркута// К.: ІЕП НАНУ, 2011. – 240 С.
9. Свиноус І.В. Економічні аспекти функціонування особистих селянських господарств. Монографія. – К.: ТОВ “Аграр Медіа Груп”. – 2010. – 414 с.
10. Шпикуляк О.Г. Формування та інституціоналізація соціального капіталу в розвитку аграрного підприємництва: методологічні аспекти оцінки / О.Г.Шпикуляк // Економіка АПК. – 2015. – № 11. – С.102-107.
11. Статистичний збірник Державної служби статистики України за 2016 рік. – К. 2016. – 540 с.
12. Статистичний збірник Державної служби статистики України за 2016 рік. – К. 2015. – 610 с.
13. Сільське господарство України у 2015 році. Статистичний збірник Держкомстату України. – К.: 2016. – 530 с.

Список використаних джерел у транслітерації/ References

1. Teoriya, polityka ta praktyka sil's'koho rozvytku/ za red. d-ra ekon. nauk, chl.-kor. NANU O.M. Borodinoyi, d-ra ekon. nauk, chl.-kor. UAAN I.V. Prokopy; NANU Ukrayiny. – In-t ekon. i prohnozuv. –K., 2010. –376 p.
2. Zbars'kiy V.K. Osobysti selyans'ki hospodarstva v stanovleni malykh form hospodaryuvannya/ V.K. Zbarskiy // Ekonomika APK. – 2004. – No 1. – P. 48-53.
3. Kyrylenko I. H. Strukturni reformy na seli: svitovyy dosvid, ukrayins'ki realiyi / I.H. Kyrylenko // Ekonomika APK. – 2016. – No 2. – P. 5-11.
4. Kaletnik H. M. Instytuty infrastrukтуры ta tsinoutvorenniya u rozvytku ahrarnoho rynku: rehional'nyy aspekt/ H.M. Kaletnik, O.H. Shpykulyak, H.O. Pchelyans'ka: monohraf.// Vinnytsya: TOV “Firma “Planer”, 2012. –32 p.
5. Malik M.Y. Pidpryyemnytstvo i rozvytok sil's'kykh terytoriy /M.Y. Malik // Ekonomika APK: mizhnarodnyy naukovy-vyrobnychy zhurnal. –2016. – No 6. – P.97 -103.
6. Onyshchenko O.M. Osobysti selyans'ki hospodarstva u poreformenomu rozvytku ahrarnoho sektori / O.M. Onyshchenko// Ekonomika Ukrayiny. – 2003. – No 6. – P.57-69.
7. Ryabokon' V.P. Rozvytok sotsial'noyi infrastruktury sil's'kykh terytoriy/ V.P. Ryabokon', L. A. Rarok// Ekonomika APK. – 2016. – No 4. – P. 56-65.
8. Prokopa I. V. Hospodarstva naseleennya v suchasnomu ahrarnomu vyrobnytstvi i sil's'komu rozvytku / I. V.Prokopa, T. V.Berkuta// K.: ІЕП НАНУ, 2011. – 240 p.
9. Svynous I.V. Ekonomichni aspekty funktsionuvannya osobystykh selyans'kykh hospodarstv. Monohrafiya. – K.: TOV “Ahrar Media Hrup”, 2010. – 414 p.
10. Shpykulyak O.H. Formuvannya ta instytutsionalizatsiya sotsial'noho kapitalu v rozvytku ahrarnoho pidpryyemnytstva: metodolohichni aspekty otsinky / O.H. Spykulyak// Ekonomika APK. – 2015. – No 11. – P.102-107.
11. Statystychnyy zbirnyk Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrayiny za 2016 rik. – K., 2016. – 540 p.

12. Statystychnyy zbirnyk Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrayiny za 2016 rik. – K., 2015. – 610 p.

13. Sil's'ke hospodarstvo Ukrayiny u 2015 rotsi. Statystychnyy zbirnyk Derzhkomstatu Ukrayiny. – K., 2016. – 530 p.

ANNOTATION
TRENDS IN THE ECONOMIC RESTORATION OF HOUSEHOLDS IN RURAL ECONOMY

*MAZUR Anatoliy,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Department of Agrarian Management,*

*DMITRYK Oleg,
Postgraduate Student of the
Department of Agrarian Management,
Vinnytsia National Agrarian University
(Vinnytsia)*

The article deals with the actual issues of development of small business forms of agro-industrial complex on the rural territory. The contribution of PPF (private peasant farms) in the indicators of the overall efficiency of the agroindustrial complex is presented, it is emphasized that their role in the production of commodity products is constantly reduced due to the effect of factors of positive and negative content. In the first case, the total number of PPFs decreases because of demographic processes, and in the second – the area of land use increases due to their leased shares. This should be accompanied by a rapid increase in technical support at the expense of the purchase of minitractors and motor-blocks. Indirect confirmation of the "survivability" of households and their adaptation to the new conditions of management is the provision of durable goods, the rate of purchase of which is equal to urban residents.

The problem of functioning of households and PPFs as their components is a non-profit status that prevents them from receiving government support and implementing surplus production on civilized markets.

Keywords: households, personal peasant farms, plant growing, animal husbandry, structure, resources, growth of production, dynamics of growth, technique, development.

Fig. 2. Tab. 9. Lit. 13.

АННОТАЦИЯ

Тенденции экономического воссоздания хозяйств населения в сельской экономике

*МАЗУР Анатолий Григорьевич,
доктор экономических наук, профессор,
заведующий кафедрой аграрного менеджмента,*

*ДМИТРИК Олег Викторович,
аспирант кафедры аграрного менеджмента,
Винницкий национальный аграрный университет
(г. Винница)*

В статье рассматриваются актуальные вопросы развития малых хозяйствующих форм АПК в сельской местности. Приводится вклад ЛКХ (личных крестьянских хозяйств) в показатели общей результативности АПК и

подчеркивается, что их роль в производстве товарной продукции постоянно снижается за счёт действия факторов положительного и отрицательного содержания. В первом случае, общее количество ЛКХ уменьшается из-за демографических процессов, а во втором – растёт площадь землепользования за счёт арендованных паёв. К этому следует добавить стремительное увеличение технического обеспечения за счёт закупки населением минитракторов и мотоблоков. Косвенным подтверждением “живучести” домохозяйств населения и их адаптации к новым условиям хозяйствования может служить обеспечение товарами длительного пользования, темпы приобретения которых такие же, как и у городских жителей.

Проблемой функционирования домохозяйств и ЛКХ в их составе является имеющийся неприбыльный статус, который не позволяет им получать государственную поддержку и осуществлять реализацию избыточной продукции на цивилизованных рынках.

Ключевые слова: домохозяйства населения, личные крестьянские хозяйства, растениеводство, животноводство, структура, ресурсы, прирост производства, динамика зростання, техника, развитие.

Рис. 2. Табл. 9. Лит. 13.

Інформація про авторів

МАЗУР Анатолій Григорович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри аграрного менеджменту, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: kaf.agr.men@gmail.com).

ДМИТРИК Олег Вікторович – аспірант кафедри аграрного менеджменту, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: kaf.agr.men@gmail.com).

MAZUR Anatoliy – Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Agrarian Management, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, 3, Solnyschaya Str., e-mail: kaf.agr.men@gmail.com).

DMITRYK Oleg – Postgraduate Student of the Department of Agrarian Management, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, 3, Solyaschyna Str., e-mail: kaf.agr.men@gmail.com).

МАЗУР Анатолій Григорьевич – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой аграрного менеджмента, Винницкий национальный аграрный университет (21008, г. Винница, ул. Солнечная, 3, e-mail: kaf.agr.men@gmail.com).

ДМИТРИК Олег Викторович – аспирант кафедры аграрного менеджмента, Винницкий национальный аграрный университет (21008, г. Винница, ул. Солнечная, 3, e-mail: kaf.agr.men@gmail.com).

